

יורו משפטיך

י"ל ע"י מוסדות "יורו משפטיך" בראשות מורנו הגאון רבי גדעון בן משה שליט"א
רח' הקבלן 7 הר נוף ירושלים | טלפקס 02-6540222

הלכות בשר בחלב • ג | ז' טבת ה'תשפ"ו | ג'ליון 30

פרשת ויגש

"עֲתָה אֵל תַּעֲבֹד וְאַל יָחַר בְּעֵינֶיכֶם מִמֶּכְרֶתְכֶם
אֹתִי הֵנָּה כִּי לְמַחְיָה שְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם"
(בראשית מז, ח)

יוסף הצדיק מתגלה לאחיו, ומיד מנחמם. הוא מביט לאחוריו, מתחילת תהליך מכירתו והורדתו למצרים ועד הנה, ואומר, סוף דבר הכל היה - כִּי לְמַחְיָה שְׁלַחְנִי... להציל אתכם ואת העולם כולו מחרפת רעב, ולהשאיר אותם בחיים. אֵל תַּעֲבֹד וְאַל יָחַר בְּעֵינֶיכֶם מִמֶּכְרֶתְכֶם אֹתִי הֵנָּה. הכל היה לטובה מאת ה'.

אך בתחילת התהליך, הכל היה נראה אחרת. האחים מתנכלים אותו להמיתו, ולבסוף מורידים אותו לבור, מוכרים אותו למצרים, הוא עומד בניסיונות קשים בבית פוטיפר, נזרק לבור במצרים, ולא רואה אפילו קצה אור במנהרה, הוא לא יודע מתי יצא לחופשי. הכל נראה כל כך אפל ולא מובן. יוסף הצדיק שואל מה כל המהלך הזה שהקדוש ברוך הוא עושה איתי.

אבל הקב"ה מלך רופא ורחמן, וכפי שרופא בכדי לרפאות צריך לפעמים לחתוך בבשר החי, כך הקב"ה מצמיח ישועה דווקא מתוך הכאב. וכך היה עם יוסף הצדיק שמתוך גלותו וצרתו צמחה הישועה לכלל ישראל.

אילולי שיוסף הצדיק הגיע למלכות, אומרת הגמרא (שבת דף פט ע"ב) ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל, אלא שזכותו גרמה לו וירד בעגלות ששלח לו יוסף.

מכאן נלמד, שאף בזמנים שנמצאים אנו באפילה, ובצרה, דוקא מתוך החושך תצמח הישועה.

שבת שלום ומבורך!

שיעור שבועי הלכתי

מפי מורנו הגאון הגדול רבי גדעון בן משה שליט"א
ראש כולל ובית הדוראה "יורו משפטיך" ואב"ד לממונות
ירושלים ת"ו

אכילת ובישול דגים עם מאכלי חלב

נושאי השיעור: יורה דעה סימן פז סעיף ג' - איסור בישול בשר בחלב רק בבשר טהורה בחלב טהורה • דגים וחגבים אין איסור אפילו מדרבנן • מסורת באכילת חגבים • אכילת דגים עם חלב • נתערב דגים בבשר ויש שישים בקדירה • דברי הבית יוסף שיש סכנה באכילת דגים • דעתו להלכה בשלחן ערוך • דברי האחרונים בדעת הבית יוסף • דעת המחמירים • עברו ובישלו דגים עם חלב לדעת המחמירים • ביצי דגים בחלב • ג'לטין של דגים במאכלי חלב

איסור בישול בשר בחלב
רק בבשר טהורה בחלב טהורה

אנחנו חוזרים בעזרת ה' לדבר בדיני בשר בחלב. מרן (סימן פז סעיף ג') כותב: 'אינו נוהג אלא בבשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה. אבל בשר טהורה בחלב טמאה, ובשר טמאה בחלב טהורה, מותרים בבישול ובהנאה'. זאת אומרת, כשהתורה אמרה לנו 'לא תבשל גדי בחלב אמו', דומיא ד'אמו' שהיא טהורה. ועל כן, האיסור הוא דווקא במינים טהורים, כמו גדיים ועגלים ופרות וכיוצא בהם, בחלב של טהורה.

אבל בדבר טמא, אם למשל לקחו חזיר ובישלו אותו בחלב של בהמה טהורה, או לקחו חלב של אתון [-חמורה] ובישלו בבשר של כבש, התורה לא אסרה את הבישול.

ממשיך מרן ואומר: 'ובשר חיה ועוף, אפילו בחלב טהורה, מותר בבישול ובהנאה, ואף באכילה אינו אסור אלא מדרבנן'. זאת אומרת, בשר חיה ועוף אין איסור לבשל. נפקא מינה, אם גוי רוצה שתבשל בשבילו עוף טהור בחלב טהור, מותר. זה לא נאסר לא בבישול ולא בהנאה.

כשחכמים אסרו את זה, אסרו רק באכילה, גזירה שמא יבואו לאכול בשר בהמה בחלב. אבל לא אסרו בבישול והנאה, ועל כן מותר לבשלם אפילו יחד באותו סיר, ולא רק בזה אחר זה. ואף בהנאה הדבר מותר, אם הוא רוצה לבשל את זה ולהנות, כגון למכור את זה לגוי, לתת לבהמה, לכלב, זה מותר.

שיעורו השבועי של מורנו הגאון הגדול רבי גדעון בן משה שליט"א

יתקיים במוצ"ש - בביהמ"ד "יורו משפטיך" רח' מדבר סיני 52 ירושלים בשעה 21:00

ניתן לצפות בשיעור בשידור חי בערוץ הרשמי של "יורו משפטיך".

השיעור מוקדש לע"נ המנוח רבי שאול בר שאשונה ורוד עשוש זצ"ל נבל"ע ט' טבת

דגים וחגבים אין איסור אפילו מדרבנן

ממשיך מרן ואומר: 'אבל דגים וחגבים אין בהם איסור אפילו מדרבנן'. זאת אומרת, אם אדם רוצה לבשל או לאכול דגים וחגבים בחלב, אין לו איסור אפילו מדרבנן. כיון שזה לא דומה כלל לבשר בהמה כדי שנאסור את זה. דגים, לא נקראים 'בשר' כמו עוף. עוף קוראים לזה 'בשר עוף', אבל דגים נקראים דגים. חגבים, חגבים. על כן, חכמים לא גזרו על זה, ומותר לא רק בבישול והנאה כמו בבשר חיה ועוף, אלא מותר אף לאכלם יחד, אף כשנתבשלו יחד.

מסורת באכילת חגבים

חגבים כמובן צריך שיהיה מסורת לאכול אותם. אם אין מסורת אסור לאכול אותם, כמבואר בשלחן ערוך (יו"ד סימן פה סעיף א') כיון שיש הרבה סוגים של חגבים, והמינים הטהורים שיש בהם סימני טהרה והמינים הטמאים דומים מאוד.

סתם כך אסור לאכול חגבים בלי שיש מסורת. היו קהילות שאכלו חגבים בחוץ לארץ. התימנים אכלו, הטריפוליטאים אכלו, המרוקאים אכלו, לא רק התימנים... יש גם עוד קהילות אחרות שאכלו חגבים והיה להם מסורת, ידעו להבחין בין הסימנים. היום נשארו אולי אנשים בודדים שיודעים להבחין בין הסימנים של הטהורים והטמאים.¹

אכילת דגים עם חלב

נמצא אם כן, שמותר לאכול גם דגים עם חלב, עם גבינה. התורה לא אסרה את זה וגם חכמים לא אסרו. זה מה שכתוב בשלחן ערוך.

בבית יוסף, מרן מביא בסוף הסימן: 'אבל יש בזה סכנה'. וכמו שמצינו שיש סכנה באכילת דגים עם בשר, כפי שכתוב בגמרא (פסחים דף עו ע"ב), שאדם האוכל דגים עם בשר, זה 'קשה לדבר אחר', קשה לצרעת. ולכן אסור לאכול דגים עם בשר ביחד.

ודווקא לאכלם יחד. אבל אם אוכלם בזה אחר זה, אין סכנה. וכפי שאנחנו נוהגים בכל שבת, שאוכלים דגים, ואחר כך אוכלים בשר. רק צריך לראות שלא יישאר לו שמנונית של הדגים או הבשר על הידיים, ואם נשאר לו, צריך ליטול את ידיו, נטילת מים אמצעיים. כך מבואר במרן באו"ח (סימן קעג סעיף ב') וגם צריך שלא יישאר לו בפה שאריות מהדגים או מהבשר שאכל. אנחנו אוכלים בין לבין, או שותים,

¹ פעם היו חגבים בארץ. היה פעם שאנשים תפסו כמה חגבים. היה זקן אחד תימני, אמרו לו יש לנו מסורת, איזה חגבים אכלנו שם בתימן. הביאו לו את החגב, אמרו לו: "תסתכל כבודו, זה החגב שאכלתם?". אמר: "כן. יש לו סימן על הבטן, זה סימן שהוא כשר. זה סוג החגבים שאכלנו". טוב. באו למחרת, הביאו לו את אותו חגב. אמרו לו: "כבודו, החגבים האלה גם אכלתם?". תפס אותו בזווית אחרת, אמר: לא, זה הסימן שיש לו על הבטן זה לא מה שאנחנו אכלנו..."

ורואים שהפה נקי משאריות הדגים ואוכלים בשר. כמעט כל קהילות ישראל נוהגים כך.

הרמב"ם (פ"ד מהלכות דעות ה"ו) כותב שזה גם הדרך הנכונה. בתחילה יאכל את הדבר הרך יותר, אחר כך יאכל את הדבר הקשה. דגים בדרך כלל הם יותר קלים לעיכול מאשר בשר. זה הדרך הנכונה, אבל זה לא חיוב. אפשר גם לעשות הפוך, אם נוח לו. אבל התירו את זה בזה אחר זה. ביחד אסור. וזה ממש סכנה.

מרן כותב את זה ביורה דעה סימן קט"ז, שאסור לאכול דגים עם בשר ביחד. וגם באורח חיים סימן קע"ג, מרן כותב שם (סעיף ב'), שצריך לעשות מים אמצעיים בין הדגים לבין הבשר, בכדי שלא יישאר לו שמנונית על הידיים.

יש אמנם חולקים על זה, ואומרים שבדבר הזה השתנו הטבעים מזמן הגמרא להיום. המגן אברהם (או"ח סימן קעג) כותב, לא ראינו שאנשים שאוכלים דגים ובשר נהיה להם צרעת, וכנראה שנשתנו הטבעים. אבל אנחנו לא פוסקים כך.

נתערב דגים בבשר ויש שישים בקדירה

אנחנו נוהגים כפי שכתב מרן, שיש סכנה לאכול דגים ובשר ביחד. וחמירא סכנתא מאיסורא עד כדי כך, שהט"ז (יו"ד סימן קטז סק"ב) רוצה לומר, שאם נפלו דגים לתוך סיר של בשר, ויש שישים כנגדם. לא מוצאים את החתיכה, אבל יש שישים. על אף שבאיסורים, אפילו אם נפלה לך נבלה לתוך קדירה של בשר, אם יש שישים כנגדה, התבטל מותר. אם אתה מוצא את האיסור צריך להוציא אותו, אבל אם אתה לא מוצא אותו, אפילו אם הוא נימוח בפנים, הוא בטל בשישים. ואם כן, הוא הדין יהיה כאן, שיתבטל בשישים? אעפ"כ אומר הט"ז, כאן לא מועיל שישים. 'חמירא סכנתא מאיסורא' ואפילו בשישים זה לא בטל. מתי אני אומר בטל? כשמדובר באיסורים. התורה אמרה לך שאם זה לא נותן טעם, הוא "כמאן דליתא", ומותר לאכול את זה. אבל כאן, יש סכנה, לאן הלכה הסכנה? היא נמצאת בתוך השישים בקדירה. על כן הט"ז מחמיר ואוסר.

מרן הרב עובדיה ביביע אומר (חלק א' חיו"ד סימן ז') יש לו תשובה על זה. הוא חולק על דברי הט"ז ואומר, כפי שבאיסורים יש ביטול בשישים, כך גם בסכנתא. גם בדברים של סכנה, אם יש שישים כנגדם, בטל בשישים. כך מסכימים גם הרבה אחרונים, שגם אם יש תערובת של דגים ובשר, נפל בטעות בשר לתוך קדירה של דגים, או נפלו דגים לתוך קדירה של בשר, הדין הוא שבטל בשישים כמו כל האיסורים.

כנראה הוא היה כבר זקן מדי, לא זכר בדיוק את הסימנים. צריך שיהיה ידיעה ברורה שיש להם מסורת שאכלו את החגבים האלה. אם באמת נמצא יהודים שיש להם מסורת, המסורת שלהם תועיל גם לקהילות שלא היה להם מסורת. אם באמת המסורת שלהם היא מקובלת, היא תועיל גם לאלה שאין להם מסורת. אבל תמצא קודם באמת אנשים נאמנים, יראי שמים, שדעתם צלולה ויודעים מה הם אומרים, שיגידו לך שיש מסורת לאכול את החגבים האלו, אז יהיה מותר לאכול אותם.

מִרְן הַבֵּית יוֹסֵף כְּתָב, שְׁאוֹתוֹ הַדְּבַר גַּם לִגְבֵי דָגִים וּגְבִינָה, יֵשׁ בָּהֶם סִכְנָה וְאִסּוּר לַעֲרֹבָם וְלֹאכֹלָם יַחַד. כֵּךְ הוּא כּוֹתֵב בְּבֵית יוֹסֵף בְּסוֹף הַסִּימָן.

הַרְמָ"א בְּדַרְכֵי מֹשֶׁה, שׁוֹאֵל עַל כֵּךְ: מֵהֵיכָן הֵבִיא הַבֵּית יוֹסֵף אֶת דְּבָרָיו? אֵין שׁוּם מִקּוּר לִכְךָ שְׁדִּגִים וּגְבִינָה זֶה סִכְנָה. אִיפֹה רָאִינוּ דְּבַר כֹּזֵה? לִכֵּן הוּא אוֹמֵר, מַחִילָה מִכְּבוּדוֹ שֶׁל הַבֵּית יוֹסֵף, הַתַּחֲלָף לוֹ 'בֶּשֶׂר' בִּ-'חֶלֶב'. מַה הַכּוּוֹנָה? בְּמָקוֹם לִכְתּוֹב שְׁדִּגִים וְ'בֶשֶׂר' אִסּוּרִים מִשּׁוּם סִכְנָה, הוּא כְּתָב דָּגִים וְ'חֶלֶב' אִסּוּרִים מִשּׁוּם סִכְנָה. אֲבָל אֵין סִכְנָה כֹּזֶאת. בְּשׁוּם מָקוֹם לֹא רָאִינוּ שִׁישׁ סִכְנָה לֹאכֹל דָּגִים עִם חֶלֶב. אִיפֹה רָאִינוּ דְּבַר כֹּזֵה? וְעַל כֵּן פּוֹסֵק הַרְמָ"א, שְׁאֵין סִכְנָה בַּדְּבַר. גַּם הַש"ךְ (ס"ק ה'), הַט"ז (ס"ק ג'), וְכֵן כָּל הַפּוֹסְקִים הָאֲחֵרוֹנִים הָאֲשֶׁכְּנִזִּים, אוֹמְרִים שֶׁנִּפְלָה טַעוּת סוֹפֵר בְּבֵית יוֹסֵף, וְאֵין סִכְנָה בְּאִכִּילַת דָּגִים וְחֶלֶב.

דעתו להלכה בשלחן ערוך

יִתִּירָה מִזֹּאת. בְּדַבְרֵי מִרְן עֲצֻמוֹ, בְּשִׁלְחָן עֶרּוֹךְ שֶׁהֵבֵאנוּ עֲכָשִׁיו, מִרְן אוֹמֵר: 'אֲבָל דָּגִים וְחִגְבִּים אֵין בָּהֶם אִסּוּר אִפִּילוֹ מִדְּרַבְנָן'. וּפְשׁוּט, שְׁכוּוֹנָתוֹ עַל אִסּוּר אִכִּילָה. כִּיּוֹן שֶׁלְמַעֲלָה הוּא כְּתָב לִגְבֵי בֶּשֶׂר עוֹף בַּחֲלֵב, שְׁמוֹתָם בְּבִישׁוֹל וּבִהֲנָא. מַה שְׁאֵין כֵּן בְּאִכִּילָה יֵשׁ אִסּוּר דְּרַבְנָן. אֲבָל דָּגִים וְחִגְבִּים בַּחֲלֵב, אֵין בָּהֶם אִסּוּר אִפִּילוֹ מִדְּרַבְנָן. אִיזֵה אִסּוּר? מוֹבֵן, שֶׁהַכּוּוֹנָה לְאִסּוּר שֶׁל אִכִּילָה. וְאֵם כֵּן, אֲנַחְנוּ רוֹאִים שֶׁשִּׁלְחָן עֶרּוֹךְ מַתִּיר לֹאכֹל דָּגִים בַּחֲלֵב.

יֵשׁ גַּם מִרְן לִקְמוֹן, בְּסִימָן צ"ה (סַעִיף א'). שֶׁם מִרְן כּוֹתֵב אֶת דִּין הַגְּמָרָא (חֻלִּין דף ק"א ע"ב), שֶׁל 'נוֹתֵן טַעַם בֶּר נוֹתֵן טַעַם דֵּהִיתְרָא'. מַה הַכּוּוֹנָה? לִקְחַת קִדְרָה, בִּישַׁלַת בֶּה בֶּשֶׂר. אַחֲרַי כֵּךְ אֲכָלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר, שִׁטְפוּ אֶת הַקִּדְרָה, נִיקּוּ אוֹתָהּ יָפֶה, וּבִישְׁלוּ בְּתוֹכָהּ אוֹרִז. אַחֲרַי כֵּךְ רוֹצִים לֹאכֹל אֶת הָאוֹרִז הַזֶּה עִם גְּבִינָה, מַה הַדִּין? הָאֵם הָאוֹרִז בֶּשֶׂרִי וְאִי אֲפֻשֶׁר לֹאכֹל אוֹתוֹ עִם חֶלֶב, אוֹ שֶׁהוּא פְּרוּוֹה וּמוֹתֵר לֹאכֹל אוֹתוֹ עִם גְּבִינָה?

הַגְּמָרָא אוֹמֵרֶת שֶׁזֶה נִקְרָא 'נוֹתֵן טַעַם בֶּר נוֹתֵן טַעַם דֵּהִיתְרָא'. לְמַה? הַבֶּשֶׂר נָתַן טַעַם בְּדוֹפְנֵי הַקִּדְרָה, לְאַחֲרַי מִכֵּן הוּצָאנוּ אֶת הַבֶּשֶׂר, שִׁטְפָנוּ אֶת הַקִּדְרָה, בִּישְׁלָנוּ אֶת הָאוֹרִז, חֲזָרוּ דוֹפְנֵי הַקִּדְרָה וְנִתְּנוּ טַעַם בְּאוֹרִז. אֵם כֵּן, זֶה נוֹתֵן טַעַם בֶּר נוֹתֵן טַעַם, אֲבָל דֵּהִיתְרָא. לְמַה? כִּיּוֹן שֶׁהַטַּעַם שֶׁל הַבֶּשֶׂר, לֹא נִפְגַּשׁ עִם גְּבִינָה אוֹ חֶלֶב. הוּא נִפְגַּשׁ עִם פְּרוּוֹה, עִם אוֹרִז. אֵם הֵייוּ מִבְּשָׁלִים שֶׁם חֶלֶב אוֹ גְּבִינָה בְּתוֹךְ הַקִּדְרָה הַזֹּאת, זֶה הִיָּה אִסּוּר. כִּי אֲמַנָם זֶה 'נוֹתֵן טַעַם בֶּר נוֹתֵן טַעַם', אֲבָל 'דְּאִסּוּרָא'. הַבֶּשֶׂר נָתַן טַעַם בְּדוֹפְנֵי הַקִּדְרָה, וְדוֹפְנֵי הַקִּדְרָה נִתְּנוּ טַעַם בַּחֲלֵב, זֶה אִסּוּרָא. וְהַדִּין הוּא שֶׁ'נוֹתֵן טַעַם בֶּר נוֹתֵן טַעַם דְּאִסּוּרָא' אִסּוּר. וּמִרְן שֶׁם מִבִּיא אֶת זֶה לְהַלְכָה שֶׁ'נוֹתֵן טַעַם בֶּר נוֹתֵן טַעַם דֵּהִיתְרָא' מוֹתֵר.

כִּשֶׁהֲגָמְרָא רוֹצֵה לְהִבִּיא דוֹגְמָא שֶׁל 'נוֹתֵן טַעַם בֶּר נוֹתֵן טַעַם דֵּהִיתְרָא', אִיזֵה דוֹגְמָא הִיא מִבִּיאָה? אוֹמֵרֶת הַגְּמָרָא (חֻלִּין דף ק"א ע"ב): 'דָּגִים שְׁעָלוּ בְּקַעְרָה, מוֹתֵר לֹאכֹלָם בְּכוֹתָח'. כּוֹתָח זֶה הִיָּה מֵאֲכָל חֲלֵב, הוּא מוֹזְכָּר גַּם בְּגָמְרָא בְּפִסְחִים (דף מב ע"א). יֵשׁ שֶׁם לֶחֶם מַעוּפֵשׁ, יֵשׁ גַּם

נְסִיּוּבֵי דַחֲלָבָא, חוֹמֶץ, וְכַדוֹ'. הִיוּ מִטְבָּלִים בְּזֶה אֶת הַתְּבַשְׁיִלִּים. וְאוֹמֵרֶת הַגְּמָרָא, שְׁמוֹתֵר לֹאכֹל אֶת הַדָּגִים שֶׁהִתְבַּשְׁלוּ בְּקַעְרָה בְּשִׁרִית עִם הַמֵּאכָל הַחֲלָבִי. לְמַה? כִּיּוֹן שֶׁזֶה נ"ט בֶּר נ"ט דֵּהִיתְרָא.

זֶה לְשׁוֹנוֹ שֶׁל מִרְן שֶׁם בְּסִימָן צ"ה: 'דָּגִים שֶׁנִּתְבַּשְׁלוּ אוֹ שֶׁנִּצְלָלוּ בְּקִדְרָה שֶׁל בֶּשֶׂר, רַחוּצָה יָפֶה, שְׁאֵין שׁוּם שׁוּמָן דְּבוֹק בָּהּ, מוֹתֵר לֹאכֹלָם בְּכוֹתָח. מִשּׁוּם דֵּהוּי נוֹתֵן טַעַם בֶּר נוֹתֵן טַעַם דֵּהִיתְרָא'. הַקִּדְרָה קִיבְּלָה טַעַם מִהַבֶּשֶׂר כְּשֶׁבִישְׁלָנוּ בָּהּ אֶת הַבֶּשֶׂר, אַחֲרַי כֵּךְ הִדְחָנוּ אוֹתָהּ, וּבִישְׁלָנוּ אֶת הַדָּגִים. הַדָּגִים קִיבְּלוּ טַעַם בֶּשֶׂר מִדוֹפְנֵי הַקִּדְרָה, וְאֵף עַל פִּי כֵן מוֹתֵר לֹאכֹלָם עִם מֵאֲכָל חֲלָבִי, כִּיּוֹן שֶׁזֶה נ"ט בֶּר נ"ט דֵּהִיתְרָא.

מִרְן אֲמַנָם דִּיבֵּר בְּדִין שֶׁל נ"ט בֶּר נ"ט דֵּהִיתְרָא, אֵךְ מִתּוֹךְ דְּבָרָיו נִמְצָאנוּ לְמַדִּים שׁוֹב, כְּפִי שְׁרָאִינוּ לְמַעֲלָה אֲצִלָנוּ בְּסִימָן פ"ז, שְׁדַעְתּוֹ הִיא שְׁמוֹתֵר לֹאכֹל דָּגִים עִם חֶלֶב. וְלִהְיֵךְ נַעֲלָמָה הַסִּכְנָה בְּאִכִּילַת דָּגִים בַּחֲלֵב?

מַה נִּרְצָה לוֹמַר? כָּל מַה שְׁמִרְן כְּתָב כָּאן, הוּא רַק מְדִינָא. הוּא בָא לְלַמֵּד אוֹתָנוּ הַלְכָה בְּהַלְכוֹת בֶּשֶׂר בַּחֲלֵב, שְׁדָגִים וְחֶלֶב זֶה לֹא כִּמוּ בֶּשֶׂר וְחֶלֶב, וְשֵׁנִי בֶּר נ"ט דֵּהִיתְרָא מוֹתֵר, אֲבָל אֵם תִּשְׁאֵל אֶת מִרְן הַבֵּית יוֹסֵף הָאֵם מוֹתֵר לֹאכֹל אֶת זֶה לְמַעֲשֶׂה, הוּא יֹאמַר לָךְ שֶׁמִּצַּד הַסִּכְנָה זֶה אִסּוּר?

זֶה דוּחַק עֲצוּם לוֹמַר כֵּךְ, אַתָּה אוֹמֵר: "תַּדַּע לָךְ זֶה מוֹתֵר, אֲבָל תַּדַּע לָךְ אֲבָל זֶה לֹא מוֹתֵר". לְמַה? "זֶה סִכְנָה". אֵם כֵּן הִיָּה לְמִרְן לִכְתּוֹב וְלִהְיֵהִר שְׁאִסּוּר לֹאכֹל מִצַּד הַסִּכְנָה. אַתָּה כּוֹתֵב הַלְכָה פְּשׁוּטָה, מִי שְׁקוֹרָא אוֹתָהּ, מַה הוּא מִבִּין? שֶׁזֶה מוֹתֵר. אַחֲרַי כֵּךְ אַתָּה אוֹמֵר לוֹ: "אֲכַלְתָּ?" כֵּן. "אוֹי וְאֲבוֹי לָךְ, אִיזֵה סִכְנָה יִהְיֶה לָךְ עֲכָשִׁיו..." לְמַה אֵם כֵּן אֲמַרְתָּ לִי מוֹתֵר? "לֹא, הַתְּכוּוֹנָתִי לְהַגִּיד לָךְ מִצַּד הַהַלְכָה שֶׁל בֶּשֶׂר בַּחֲלֵב". כֵּךְ כּוֹתְבִים? כֵּךְ סוֹתְמִים הַלְכוֹת? פַּעֲמִיִּים - גַּם בְּסִימָן פ"ז וְגַם בְּסִימָן צ"ה.

מִלְבַּד זֹאת, אֵם בְּאֲמַת יֵשׁ בְּזֶה סִכְנָה, לְמַה הַגְּמָרָא נִקְטָה דוּקָא דוֹגְמָא שֶׁל דָּגִים? זֶה מַה שֶׁהִיָּה לָךְ פְּרוּוֹה? דָּגִים? לֹא הִיָּה יִרְקוֹת? לֹא הִיָּה מִשְׁהוּ אַחֲרַי? לְמַה דוּקָא אֲמַרְתָּ "דָּגִים שְׁעָלוּ בְּקַעְרָה"? תֹּאמַר, "יִרְקוֹת שְׁעָלוּ בְּקַעְרָה" וְכַדוֹ'. אֵין בָּהֶם בַּעִיָּה, לֹא מִצַּד נ"ט בֶּר נ"ט דֵּהִיתְרָא וְלֹא מִצַּד סִכְנָה. לֹא מִצָּאת מִשְׁהוּ פְּרוּוֹה אַחֲרַי, רַק דָּגִים? לְמַה אַתָּה מִבִּיא דוֹגְמָא שִׁישׁ בֶּה סִכְנָה, וּמִסְבֵּךְ אֶת הָאֲנָשִׁים?

מִכֵּךְ שְׁכוֹתְבִים אֶת זֶה בְּצוּרָה פְּשׁוּטָה כֹּזֶאת, שֶׁזֶה מוֹתֵר, מִשְׁמַע שֶׁזֶה מוֹתֵר, גַּם מִצַּד סִכְנָה. וְאֵם יִתְעַקֵּשׁ הַמַּתְעַקֵּשׁ: "הַבֵּית יוֹסֵף סוֹבֵר שְׁבַכֵּל זֹאת יֵשׁ בְּזֶה סִכְנָה". לְמִירוֹת שֶׁהוּא כְּתָב פַּעֲמִיִּים בְּשִׁלְחָן עֶרּוֹךְ 'מוֹתֵר', אֲבָל הוּא כְּתָב רַק מִצַּד דִּינִי 'בֶּשֶׂר בַּחֲלֵב', אֲבָל מִצַּד 'סִכְנָה' זֶה אִסּוּר. קֶשֶׁה מֵאֵד לוֹמַר כֵּךְ, יֵשׁ בִּירוּרָה דַּעָה סִימָן קט"ז, סִימָן שֶׁלֵּם הַעוֹסֵק בְּדִינֵי סִכְנָה. שֶׁם מִרְן מִבִּיא אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאִסּוּרִים מִשּׁוּם סִכְנָה. לְמַה שֶׁם מִרְן לֹא מִזְכִּיר מִזֶּה שׁוּם דְּבַר? תִּזְכִּיר אֶת זֶה בְּדִינֵי סִכְנָה. מַה אַתָּה רוֹצֵה שְׁאֵהִיָּה נְבִיא, וְאֵדַע אֶת זֶה לְבַד?

כֵּךְ אַתָּה כּוֹתֵב אֶת זֶה כְּלֹאֲחֵר יָד בְּאִיזָה בֵּית יוֹסֵף? זֶה דְּחוּק מֵאֵד לוֹמַר דְּבַר כֹּזֵה. לִכֵּן, יוֹתֵר מִסְתַּבֵּר לוֹמַר, כִּמוּ שְׁאוֹמְרִים הַדְּרָכִי מִשֶּׁה הַט"ז וְשֹׁאֵר אַחֲרוֹנִים, שֶׁזֶה טַעוּת סוֹפֵר. לֹא יִתְכֵּן שְׁמִרְן יִכְתּוֹב דִּין כֹּזֵה

של סכנה, דבר כל כך מסוכן, כלאחר יד בבית יוסף בסוף הסימן... מרן אפילו לא מפרט, לא מבאר, לא אומר מה המקור שלו, הוא רק כותב את זה כלאחר יד. זה דוחק עצום. ואחרי שאתה כותב פעמיים בשלחן ערוך 'מותר', וגם ביורה דעה בהלכות סכנה, לא מזכיר מכך מילה, ואפילו ברמז, כלום.

דברי האחרונים בדעת הבית יוסף

לכן, כותבים הרבה אחרונים, שבאמת זה טעות סופר בבית יוסף. לא יתכן באמת שכוונתו לאסור את זה משום סכנה. וכך כותב הרב חיד"א במחזיק ברכה (סימן פז ס"ק ד), הוא כותב לשון מאוד מאוד מעניינת. הוא בתחילה מביא שהכנסת הגדולה (הגהב"י אות יט) והבית דוד (יו"ד סימן לג) באמת נקטו כפי שכתוב בבית יוסף, שיש בזה סכנה. אך כותב כך: 'לפי עניות דעתי נראה, שבעל כורחנו צריך לומר, כמו שכתב הטורי זהב, שטעות סופר נפלה בבית יוסף. וצריך לומר 'דגים בבשר'. כיון שישבו של הרב כנסת הגדולה לא נראה, שהוא פירש את דברי הבית יוסף שכתב 'ומכל מקום לאכול דגים בחלב אסור מפני הסכנה כמו שכתבתי באורח חיים סימן קע"ג', [שם מרן כותב את דין מים אמצעיים, בין בשר לדגים]. שכוונתו שאסור דגים בחלב משום הסכנה על דרך שנתבאר שם לענין דגים בבשר. וכמה מן הדוחק יש בדבריו [של כנסת הגדולה], חדא, שהוא דבר חדש שאמרו הרופאים שיש סכנה בדגים עם חלב ומהיכן נדע את זה? היה לו למרן לבאר את האיסור. ועוד, אם כדבריו למה מרן לא הזכיר את דין זה בשלחן ערוך'.

ומסיים החיד"א: 'ועל כן, היותר נראה שנפלה טעות סופר בדברי מרן הבית יוסף, כמו שכתב הטורי זהב. וכזאת וכזאת יש לדקדק על מה שכתב בשו"ת בית דוד, בטעמו של מרן. ולי ההדיט כל זה איננו שווה לי, בכל עת אשר אני רואה שמרן הבית יוסף סתם דבריו בתכלית'.

כך בקיצור, להגיד דברים של סכנה, לא להסביר, לא לבאר! אומר החיד"א: 'כל כי האי, היה לו להודיעו ולפרש טעמו'. היה צריך להסביר את עצמו קצת. לומר, זה לא מצד דינא דגמרא, ביררתי את זה אצל רופאים, הרופאים אומרים שזה סכנה, ושיש לחוש לדבריהם. תפסוק את זה להלכה בשלחן ערוך. כך אומרים את זה כלאחר יד? דוחק עצום. זו המסקנה של החיד"א.

אנחנו יודעים שמרן החיד"א הוא מגדולי הפוסקים שקיבלנו הוראותיהם, אחרי הוראות מרן הבית יוסף. אותו דבר כותב גם כן הפרי חדש (סימן פז ס"ק ו), שכבר הושגו דברי הבית יוסף על ידי האחרונים, וטעות סופר הוא בבית יוסף. הפרי חדש היה מרא דאתרא בירושלים. ואנחנו גם, במקום שאין לנו גילוי דעת במרן, אנחנו פוסקים כמו הרב חיד"א, כמו הפרי חדש.

כל האחרונים שאמרו שיש טעות סופר בדברי הבית יוסף צודקים. זאת אומרת, לפי שיטתם אין בכלל בית יוסף שאומר שזה סכנה. זה לא שיש מחלוקת בין הבית יוסף לאחרונים, ואם כן קיבלנו הוראות מרן. לפי שיטתם אין מרן! אלא מה? אתה רוצה להחמיר לפי אלה הפוסקים האחרים? בסדר. אבל זה שאלה אם באמת צריכים לקבל את דבריהם.

כך גם כותב השלחן גבוה (סימן פז ס"ק יא). הוא מעיד: 'מנהג ירושלים היה שהיו אוכלים דגים בחלב עם גבינה ואין פוצה פה ומצפצף'. גם בספר נתיבי עם, רבי עמרם אבורביע, הוא כותב את מנהגי ארץ ישראל, מנהגי ירושלים. בסוף הספר, יש שם קיצור מנהגים, הוא כותב (ריש חלק יו"ד הלכה טל. מנהגי ירושלים): 'המנהג הפשוט שאוכלים דגים בחלב ואין פוצה פה ומצפצף, ולא ראינו מי שניזוק מכך'. אם זה היה סכנה, ה' ירחם, אנשים היו צריכים להיות חולים מזה... למה רואים שברוך השם אנשים אוכלים ולא קורה להם שום דבר? זאת אומרת שזה בסדר, אין בזה בעיה.

נמצאנו למדים שיש רשימה ארוכה של פוסקים המתרים, גם הפרי האדמה (ח"ג מאכלות אסורות דף מג), שהיה גם רב בירושלים, הוא כותב על דברי הרמב"ם, בהלכות מאכלות אסורות, שזה מותר. הסיפור בית עובד, הוא היה ספרדי, בן דורו של החיד"א. הוא גם מעיד: 'המנהג שאוכלים מאכלי חלב עם דגים, ולא קרה שניזוק מכך אדם'. ומה עם הבית יוסף? יש טעות סופר בבית יוסף, אין בית יוסף כזה.

בשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן קא), גם הוא דן בזה. הוא שואל: למה לא נאמר חמירא סכנתא מאיסורא? ומתרץ, כשיש סכנתא ברורה, אז צריכים לחוש. אבל אם יש ספק אם זה סכנתא או לא סכנתא, מה אתה צריך לחוש לדבר כזה? זה ספק אם יש סכנתא בכלל. ומי רוצה להגיד שיש סכנתא? הרופאים. זה לא חז"ל. אם יש לנו חוות דעת רפואית של חז"ל, ורופאים של דורות אחרונים חולקים עליהם, אנחנו הולכים לפי דעתם של חז"ל. כיון שאנחנו יודעים, שכשחז"ל אמרו משהו ברפואה, הם ידעו מה הם אומרים. זה היה בדוק ומנוסה, ומה שהם אמרו מקובל עלינו. יבוא עכשיו רופא ויאמר לך: "תשמע, אין סכנה לאכול בשר ודגים ביחד", אנחנו לא נתיר, כי בשר ודגים כתוב בגמרא שזה סכנה. יבואו גם אלף רופאים, אנחנו נאמר להם שהם לא מבינים כלום. לא משנה מה אתם אומרים עכשיו, עוד כמה שנים תחליפו את דעתכם... לא מקבלים את דעתם נגד דברי רבותינו. אבל כשאין לנו דברי רבותינו, והרופאים באים ואומרים איזה משהו, ומי אמר שרופאים אחרים יסכימו עליהם?

ולכן אומר החתם סופר, כיון שעיינו הוראות שאנשים אוכלים ולא קרה להם שום דבר, סימן שאין בכך בעיה, וזה מותר. וכך מסכימים עוד הרבה אחרונים.

דעת המחמירים

לעומת זה, הבן איש חי (ש"ב בהעלותך אות טו), הוא מכת האוסרים. גם בשו"ת "רב פעלים" (ח"ב יו"ד סימן י'), יש לו תשובה על זה. הוא כותב שהמנהג בגדאד היה לאסור, כמו שכתב הבית יוסף, וכמו שכתבו כמה אחרונים, שיש בזה סכנה והדבר אסור. גם רבנו בחיי, בפרשת משפטים, על הפסוק "לא תבשל גדי בחלב אמו" (שמות כג, יט), כתב שסכנה לבשל דגים בחלב ולאכול מפני צרעת. והסבירו המפרשים, שרבנו בחיי לא הביא את זה מרבותינו בעלי התלמוד. אלא אמר את זה על פי דעת הרופאים שהיו בזמנו, שאמרו שיש בזה סכנה. כי הדגים מזגם קר, והגבינה והחלב מזגם חם, מחממים את הגוף,

הרב לא כתב "אסור", וגם הרב לא כתב "משום סכנה". כתב "חשש סכנה". כי הוא ראה שיש פוסקים שמתיירים את זה. אבל הנוהגים לאכול דגים בחמאה, רשאים להישאר במנהגם [כפי שבואר למעלה].

וממשיך שם: 'ואחינו יוצאי אשכנז נוהגים להקל בכל זה, עליהם נאמר 'ועמך כולם צדיקים', ויש להם על מה שיסמוכו, נהרא נהרא ופשטיה'. ובאמת, הרבה אחרונים שואלים, הדבר לא מובן, אם זה סכנה, איך האשכנזים אוכלים ולא קורה להם שום דבר? זאת אומרת שזה לא סכנה. ואם זה לא סכנה, צריך להיות מותר לכולם. איך אתה אומר לספרדים זה אסור זה סכנה, ולאשכנזים זה מותר? וכי מפני שהרמ"א אמר שזה טעות סופר בבית יוסף, מותר להם לאכול? אם זה סכנה, סכנה לכולם. אוכלים ולא קורה להם שום דבר?

בשלמא, להבדיל, אם זה גויים, אין ראייה מהם. הגמרא אומרת (עין שבת דף פו ע"ב) על הגויים, 'כיון דאכלי שקצים ורמשים, חביל גופייהו'. אתה לא יכול להביא מהם ראייה אם זה יוצר מחלות או לא, כיון שהם אוכלים שקצים ורמשים, "מין במינו אינו חוצץ"... בהמה תאכל גבינה וחלב, תאכל בשר ודגים, יקרה לה משהו? בעל חיים, זה לא בן אדם. אין לה עדינות של בני אדם. אלה אוכלים שקצים ורמשים, "חביל גופייהו", אין ראייה מהם.

אבל עם ישראל, אוכלים כשר, מה שהתורה מתירה. ואוכלים אותו הדבר. אשכנזים אוכלים אותו דבר כהספרדים. הם אוכלים דגים וגבינה, דגים וחלב, דגים וחמאה, ולא קורה להם שום דבר. איך אפשר לומר להם זה מותר, לא קורה להם כלום, ולספרדים זה אסור, קשה מאוד לומר חילוק בדבר שתלוי בסכנה. סכנה זה סכנה לכולם, או שזה לא סכנה לכולם. פוק חזי מאי עמא דבר, אוכלים ולא קורה להם שום דבר.

הרב כתב על זה גם בהליכות עולם (חלק ז', עמ' כ-כד), הרב חזר על הדברים. שם זה הערות על הבן איש חי. והרב שם מביא את מחלוקת האחרונים. האמת, את דברי הפרי חדש שמתיר. הרב לא ציין ביחוד דעת. כנראה באותה שעה לא היה לפניו. ביחוד דעת הרב לא הזכיר אותו. אבל בהליכות עולם, הוא מוסיף גם את הפרי חדש.

עברו ובשלו דגים עם חלב לדעת המחמירים

אבל, שם הרב הוסיף עוד הלכה. הרב אומר: 'כל מה שאנחנו אוסרים, זה לכתחילה. אבל אם כבר התערב, מותר לאכול את זה'. זאת אומרת, אם למשל היית באיזה מקום, הביאו לך פיצה עם טונה. זה גבינה צהובה וטונה, דג. אומר לך הרב: כיון שזה כבר התערב, מותר לך לאכול את זה. זאת אומרת, מה שאמרנו שיש נוהגים לאסור, ולהימנע מלאכול, זה לכתחילה. אבל אם התערב לך, מותר לאכול.

ואני שואל, אם באמת זה סכנה, אחרי שהתערב מותר לאכול? יבוא אדם וישאל אותך: "יש לי דגים ובשר שהתערבו, בטל בשישים או

וכשאתה אוכל אותם יחד, זה עושה לגוף תרתי דסתרי, ומעורר בו כל מיני מחלות... אם כן, דבריו הם על פי דעת הרופאים. אבל לא כל הרופאים מסכימים לכך, וזה לא חוות דעת רפואית שחז"ל קבעו לנו בגמרא.

אם כן, יש אחרונים שאומרים שיש סכנה בדבר, אלא שלא כולם מסכימים איתם כפי שראינו, וגם "פוק חזי מאי עמא דבר", אנשים אוכלים ולא קרה להם שום דבר.

שם בשו"ת רב פעלים, שאלו אותו - אולם אנחנו רואים כאן כמה אנשים, שמטגנים את הדגים בחמאה². והוא כותב: 'אם נשמע כן אחד שעושה במקומו, נמחה בידו, שהוא עושה דבר חמור נגד הבית יוסף, והוא מכניס את עצמו לסכנה, ואסור לפרוץ גדר'. הוא כותב על זה דברים חריפים מאוד.

לעומת זה, רבו, הזבחי צדק (שו"ת ח"ג סימן קמג), רבי עבדאללה סומך. כותב: 'עינינו הרואות שפשט המנהג בגבולנו שכולם מטגנים את הדגים בחמאה ולא קורה להם שום דבר. וצריך לומר, שחמאה זה לא גבינה וחלב. חמאה זה השומן של החלב'.

בספר בית לחם יהודה, על אף שהוא מכת האוסרים, הוא כותב: 'כל זה דווקא אם אוכל גבינה עם דגים, או חלב עם דגים. אבל החמאה, שהיא השומן של החלב, מותר לטגן בה את הדגים, ועל כן פשט המנהג בהרבה מקומות שמטגנים את הדגים עם החלב, או עם חמאה, או שאוכלים דגים עם חמאה ולא ניזוקו. כיון שזה שומן של החלב, זה לא החלב עצמו. [זה גם חידוש, לחלק בין החלב לבין השומן של החלב. וכי בדגים ובשר אנחנו מחלקים כך? אם זה השומן או שזה גופו? אסרנו את הכל].

הזבחי צדק אומר, שכך פשט המנהג אצלם, ומטגנים דגים בחמאה, ואין פוצה פה ומצפצף. אומר הרב עובדיה, פלא פלאים, שניהם מעידים על מנהג בגדאד - הבן איש חי אומר אם נראה אחד שעושה כך נמחה בו, ונאמר לו שהוא פורץ גדר. ואילו הזבחי צדק אומר, נהגו בעירנו להקל ומטגנים. באמת פלא, שניהם מעידים על אותו מקום, כיצד זה יתכן?

יש תשובות הזבחי צדק, לא הזבחי צדק על השלחן ערוך (חלק ג', סימן קמג), שם רואים שדעתו נוטה להתיר לגמרי, כהפרי חדש והחיד"א. הוא אומר: נראה שטעות סופר נפלה בבית יוסף. וגם קשה לחלק בין גוף הגבינה לבין השומן של החלב. איך אפשר לחלק ביניהם? לכן דעתו נוטה להתיר.

מין הרב עובדיה כתב על זה ביחוד דעת (חלק ו', סימן מח). הרב מאריך שם בשקלא וטריא, ובסופו של דבר הרב מסכם את התשובה בלשון הזו: 'יש להימנע מלאכול דגים בחלב או עם גבינה משום חשש סכנה'. שימו לב ללשון. הרב אומר "יש להימנע", ואומר "חשש סכנה".

² בזמננו לא היה שמנים כמו שיש לנו היום. יש כל מיני סוגים של שמנים, שמן סויה, שמן קנולה, שמן חמניות... מטגנים כל מיני דברים פרווה. בזמננו, לא היה את כל השמנים האלה. היה שמן זית, הוא לא מתאים

לא?". אומר לו: "מה שייך בטל בשישים? רואים את הטונה על הסטייק של הבשר". מה נאמר לו? "ה' ירחם, זה חם, בלע טעם מאחד לשני, זרוק את הכל, זה אסור. זה סכנה". ואילו כשבא אחד אומר: "הנה, יש לי פה גבינה צהובה עם טונה, עשו את הפיצה בתנור". מה אתה אומר: "אם עשו את זה עם הגבינה, זה מותר. אתה יכול לאכול את זה". איך מותר? הרי הבית יוסף השווה אותם. הוא אמר שלדעתו דגים ובשר וגבינה ודגים, אותו דבר. אז אם אתה אומר ששם זה אסור כי זה סכנה, גם כאן, חמירא סכנתא מאיסורא, צריך לאסור את זה. איך החכם מתיר את זה?

על כורחנו לומר שגם בדעתו של הרב, זה לא איסור ודאי, זה ספק גדול לגבי האיסור הזה. וממילא, אם כבר זה נעשה, מתירים את זה. זאת אומרת, גם בשיטת הרב, זה לא איסור מוחלט. ועובדה, שאחרי שזה נעשה, הרב אומר לך שמותר לאכול את זה.

יתירה מזאת, הרב עובדיה, ביביע אומר (חלק י' סוף חיו"ד, סימן נח אות ה), יש כמה סימנים שהרב כותב הגהות והערות על שו"ת "רב פעלים" של רבי יוסף חיים³. הרב מביא את מה שכותב הרב פעלים, שבבגד נהגו לאסור והחמירו מאוד בדגים וגבינה, ודגים וחלב, כמו דגים ובשר וכו'. ובסוף כותב שם הרב בלשון הזו: 'ואף סכנה זאת שאין לה מקור בש"ס, של דגים וגבינה. לא חשיבא כסכנה טבעית למיחש לה כל כך. ומכיון שעניינו רואות שרבים אוכלים דגים בחמאה ואינם ניזוקים, וכן כתב הרב פחד יצחק על פי חכמת הרפואה. לא חיישינן להא מילתא, כמו שכתב הרב זבחי צדק, אשר דבריו טובים ונכוחים. ולא עדיף ממה שאמרו בגמרא (יבמות עב ע"א), "והאידינא דדשו בה רבים שומר פתאים ה'". ובסיכום הדברים אומר הרב: 'לכן המקילים בזה יש להם על מה שיסמוכו'. ע"ש.

ולכן דעתי היא, שאפשר להקל בזה לכתחילה. כיון שיש הרבה אחרונים שהעידו שמנהג ירושלים להקל, והרב לא הזכיר אותם. בתחילה, בתשובה ביחוד דעת (שם), הרב בכלל לא הזכיר את הפרי חדש, שהוא מרא דאתרא דירושלים, שכתב להתיר את זה בפשטות. הרב חיד"א, הרב הביא אותו. אבל, לא כל כך לקח את דעתו במשקל,

³ תראה כמה תורתו של רבי יוסף חיים הייתה חביבה בעיניו של מרן הרב עובדיה, עד כדי כך שהוא עשה הגהות על כל שו"ת רב פעלים. הרב לא על כל ספר יושב וכותב עליו הגהות. זה ספר היה חשוב מאוד בעיניו של מרן הרב עובדיה.

היה פעם, בליל שבת אחד, אחרי שחזרנו מהתפילה ביחוד דעת, בליל שבת, כשהרב עבר להר נוף, הבית כנסת בבית שלו עדיין לא היה. הוא היה מתפלל ביחוד דעת, ובליל שבת היינו חוזרים איתו ביחד, מבית הכנסת עד הבית שלו, ברחוב הקבלן. ובדרך היו פוגשים אותו אנשים, שואלים אותו כל מיני שאלות. והיינו כך הולכים לכיוון הבית, פתאום בא אברך מולו של הרב. אומר לו: "הרב, יש לי שאלה, לשאול את כבוד הרב". אמר לו: "מה אתה רוצה?". אמר לו: "כבוד הרב, אני עכשיו לומד להיות מורה הוראה, וברוך השם גמרתי את כל המבחנים, אני רוצה לשאול את הרב, איזה ספר, איזה שו"ת כדאי לי ללמוד כדי לדעת שיטת פסיקה בהלכה, איך להיות פוסק. איזה שו"ת כדאי לי ללמוד?". הרב שאל אותו: "רב פעלים כבר למדת?". אומר לו: "לא, מה פתאום. לא קיבלנו הוראות

כי הוא חשב שהוא יחיד. אבל כעת ראינו שמלבד החיד"א, יש לנו את הפרי חדש, יש שלחן גבוה, יש נתיבי עם אבורביע, המעיד שמנהג ירושלים להקל. יש לנו את פרי האדמה, הוא היה מרא דאתרא בארץ ישראל, בירושלים. הוא כותב שמנהג ירושלים להקל. כל אלה כותבים שזה טעות סופר בבית יוסף. תצרף את כל פוסקי אשכנז. הרמ"א בדרכי משה, הש"ך, הט"ז, ועוד אחרונים, האליה רבה, המגן אברהם (אורח חיים סימן קע"ג). כותבים גם שלא נהגו להחמיר בזה. הפרי אדמה מדייק את זה גם מהרמב"ם. אומר: "מה אתה בא מצד רפואה? היה לך רופא יותר גדול מהרמב"ם?". הרמב"ם היה גם רופא, לא רק היה פוסק. למה הוא לא הזכיר בשום מקום שיש בזה סכנה? זאת אומרת שאין בכך סכנה.

יש ספר פחד יצחק, לרבי יצחק למפרונטי. הוא עשה אנציקלופדיה הלכתית. לא יאומן, 11 כרכים, כתב קטן מאד. עכשיו חידשו אותו, יצא למעלה מ-25 כרכים. היה גאון עצום. בלי מחשבים, בלי שום עזרים, עשה אנציקלופדיה הלכתית, משהו מפחיד. והוא כותב (מערכת ב' דף סט): "כל ימי גדלתי בין הרופאים", הוא עצמו גם היה רופא מובהק, ואומר: "ולא מצאתי לגוף מר ממוות ממי שאוכל דגים וגבינה". כמה זה קשה לגוף. כך דעת הרופאים. וממשיך: "ואנו אין לנו אלא דברי רבותינו". מה רבותינו אמרו? לא לאכול אותם ביחד. אבל זה אחר זה - מותר. לא עלה על דעת לומר שגבינה ודגים יהיה יותר חמור מבשר ודגים. בשר ודגים אתה מתיר בזה אחר זה? כן. אותו דבר גם דגים וגבינה בזה אחר זה מותר. ואף על פי שלדעת הרופאים, גם אם תאכל אותם בזה אחר זה, כיון שלא התעכל במעיך עדיין, זה סכנה. הוא אומר אנחנו הולכים לפי דברי רבותינו. ואוסרים אותם רק ביחד.

מה ראינו בדבריו? שהעדות שלו היא לטובה. על אף שזה מר ממוות, לפי המהלך של הרופאים, גם זה אחר זה היה צריך לאסור. וזה לא עלה על דעת שום אדם לומר... אלא שלא מתחשבים בדברי הרופאים בזה...

הבן איש חי, אנחנו לא פוסקים כמו הרב פעלים. איזה ספר הרב ממליץ?". אמר לו הרב: "שוטה שבעולם! אם לא תדע רב פעלים ישר והפוך, לעולם לא תהיה פוסק. אתה חייב ללמוד רב פעלים, וממנו תלמד שיטת פסיקה". כך אמר לו הרב, זה לא יאומן. תראו את הענווה הגדולה של הרב. למה לא אמר לו תלמד יביע אומר? אמר לו: "אם לא תלמוד רב פעלים ישר והפוך, לעולם לא תהיה פוסק". כך אמר לו.

רואים כמה מרן הרב עובדיה עליו השלום היה מעריך את הבן איש חי, את רבי יוסף חיים, שהיה בשבילו אחד מגדולי הפוסקים שמלמד גם שיטת פסיקה בהלכה. באמת כשלומדים את הרב פעלים, רואים את הגישה, איך שהוא ניגש לכל דבר, מתחילת הסוגיה, עם הפוסקים הראשונים, ואחר כך עם האחרונים, פותח את כל האחרונים, מעיין בכולם, מתייחס לכל סברא. זה שיטת פסיקה. והרב, מרוב החשיבות שלו לרב פעלים, כתב הגהות על כל שו"ת רב פעלים. לפעמים הוא מביא סייעתא, ולפעמים זה חולק.

מלבד זאת, יש היום בימינו, רופאים יראי שמים, שביירו איתם, האם לפי הרפואה, יש איזה חולי וכדו' לאדם שאוכל דגים עם גבינה? עם חלב? עם חמאה? ואמרו שלא שמענו מזה מעולם. אין דבר כזה ברפואה.

פרופסור אברהם סופר, יש לו ספר "נשמת אברהם" על רפואה. והוא כותב שם (חיו"ד סימן קטז) שאין דבר כזה ברפואה. לא שמענו על זה בכלל. זאת אומרת גם אם תבוא מצד הרפואה, הרופאים בימינו אומרים שאין בזה שום חשש.

יש שו"ת "ברכת יהודה" של רבי יהודה ברכה שליט"א, אחד מראשי הכוללים ביחוד דעת, גם בחלק ב', וגם בחלק ז'. הוא כותב שתי תשובות ארוכות מאוד להוכיח שאין כל חשש לאכול דגים וגבינה ביחד, אין בזה חולי, לא לפי הרפואה ולא לפי ההלכה. ומה גם שהרבה מגדולי פוסקי ירושלים העידו שכך מנהג ירושלים, שהיו אוכלים ולא קרה שום דבר. לכן הוא נוקט להלכה שזה מותר.

הרב שלום משאש בשו"ת "שמש ומגן" (חלק ד' יו"ד סימן יב), שאלו אותו גם כנ"ל, הוא כתב על זה תשובה לרבי יהודה ברכה, ששאל אותו את השאלה הזו: "מה כבודו אומר? צריך להחמיר בזה או לא?". אמר לו: "דברים בטלים ומבוטלים. אין מה להחמיר בזה כלל וכלל, הדבר מותר לכתחילה, ופוק חזי מאי עמא דבר, אנשים אוכלים ולא קורה להם שום דבר. מה עכשיו אתם באים לאסור עלינו דברים חדשים? גם מצד הרפואה אין שום בעיה. מותר".

אבל הוא כותב שם, משהו מעניין, הלשון קצת חריפה. אומר: "אלה השוטים שמדמיינים דמיונות ולפי הדמיונות שלהם יהיה להם מחלות אם הם יאכלו גבינה ודגים, אל תדבר איתם. לא יעזור לך מה שתגיד להם? ממילא הם לא ישמעו לך". הם מדומיינים, הולכים אחר דמיונות השווא שלהם, תעזוב אותם. אל תגיד להם. אבל אם מישוהו שהוא לא מדומיין בא לשאול אותך שאלה, תגיד לו: "מותר לכתחילה, אין בזה שום בעיה, אין בזה שום חשש". כך כותב הרב משאש. לשון קצת חריפה אבל הוא דעתו להתיר את זה. הוא אומר גם "פוק חזי מאי עמא דבר", המנהג הפשוט שזה מותר.

רבי אליהו מדאר שליט"א, אחד מרבני הישיבה בכיסא רחמים, בספר "ויען שמואל" (חלק יא סימן מד). הוא גם כותב שם שזה מותר לכתחילה. גם בספר "להבת אליהו" על יורה דעה, הוא מסיק להתיר. יש ספר "תורה מציון", לרבי ציון לוי, רבה של פנמה, גם הוא כותב, פשוט שזה מותר וזה טעות סופר בבית יוסף, אין בזה שום בעיה. יש רב אחד מראשי הכולל בנתיבות, הרב עקיבא יצחקי, יש לו ספר "תפארת ההלכה". הוא גם כתב שם באריכות. כולם כותבים שהיום בימינו אנחנו רואים שאין בזה שום בעיה. אנשים אוכלים את זה, לא קורה להם שום דבר.

וגם קשה מאוד להגיד שהבית יוסף סובר באמת שזה אסור וכתב את זה כך כלאחר יד, אחרי שכותב פעמיים בשלחן ערוך שזה מותר. ובסימן קט"ז בהלכות סכנה לא מזכיר מזה מילה. זה דוחק עצום כמו שאומר הרב חיד"א.

ועל כן, אחרי שמרן הרב עובדיה בעצמו כתב בלשון של זהירות, ואחרי שהוא כותב בהליכות עולם (חלק ז' עמוד כ') שאם זה התערב מותר לאכול את זה. ולא אוסרים את זה משום סכנה כפי שהבאנו את דבריו למעלה. היה לו לומר: "תן לאשכנזים שהם נוהגים היתר". מכך שהוא מתיר לך לאכול את זה בעצמך, נראה בבירור שדעתו לעיקר הדין שהדבר מותר.

וגדולה מכולם מה שכתב ביביע אומר (חלק י', שם) על הרב פעלים. מה כתב בסופו של דבר הרב? שאין בזה סכנה על פי הטבע כפי שענינו רואות שאין מי שניזוק מזה, אלא זו סכנה בדרך סגולית. שומר פתאים ה', והמקילים יש להם על מה שיסמוכו. לנו נראה שזה מותר לכתחילה. ומה גם כמו שאמרנו שהרבה מגדולי האחרונים שהעידו על מנהג ירושלים להקל, הרב לא הזכיר אותם בספרים שלו. אולי לפי שעה לא שת ליבו אליהם, ויתכן שאם הרב היה רואה שכל כך הרבה אחרונים ספרדים מתירים את זה לכתחילה, לא מביאי שהרב אפילו היה אומר בלשון של זהירות, אלא היה גם מתיר את זה לכתחילה. כי אם היה בית יוסף ברור, ופסק בשלחן ערוך, ניחא. וכיון שאין, אין זה סתירה לך ש"קבלנו הוראות מרן". כיון שאין מרן. זה מה שטען גם שהחיד"א.

ובפרט שהרופאים של ימינו, כולם אומרים פה אחד שאין שום סכנה, הרפואה לא מכירה בשום סכנה כזאת. שאדם שאוכל דגים וגבינה שזה גורם איזה מחלות. לא שמענו. ואלו רופאים יראי שמים, שמבינים את המשמעות, לכן נראה שבאמת למעשה מותר לאכול דגים עם גבינה, דגים עם חלב, כל שכן עם חמאה.

ביצי דגים בחלב

יש נקודה נוספת שכותב אותה הרב וואזנר בעל "שבט הלוי", זה מעניין. הרב וואזנר אומר שגם בשיטת המחמירים, אלה שרוצים להחמיר, אבל ביצי דגים זה לא דגים. ולכן מי שאפילו מי שמחמיר ולא אוכל גבינה וחלב, יכול לאכול ביצי דגים עם חלב, עם חמאה, מותר לו, עם גבינה, מותר לו. למה? אומר: "ביצי דגים זה לא דגים". אבל זה בא מהדג? אומר: "זה לא דג". ביצת תרנגולת ממה היא באה? מהתרנגולת. היא תרנגולת? לא. היא בשרית? לא. הוא הדין גם ביצי דגים זה לא דגים. ולכן הוא אומר שגם המחמירים יכולים לאכול ביצי דגים עם מוצרי חלב, אין בזה בעיה.

ג'לטין של דגים במאכלי חלב

יש עוד שאלה שמתעוררת לנוהגים להחמיר. מה הדין, יש הרבה מעדנים ומאכלי חלב של תנובה, שיש בהם ג'לטין של דגים. כתוב שם "מכיל ג'לטין דגים". האם אלה שמחמירים יכולים לאכול את זה? או שנאמר, כיון שאינם אוכלים דגים בחלב הוא הדין ג'לטין?

זה ודאי מותר. כך כותבים כל האחרונים. שגם לשיטת המחמירים הם יכולים לאכול מוצרי חלב עם ג'לטין של דגים. למה? הרי מרן הרב עובדיה ביביע אומר (חלק ח' יו"ד סימן יא) דן לגבי ג'לטין שנעשה מעצמות של נבלות וטרפות. האם מותר להשתמש בזה? מערבים את

ג'לטין של דגים. היא שואלת: "מותר לשים? אני ספרדייה. אנחנו נוהגים להחמיר". אמנם אמרנו, לדעתנו זה מותר, ואין בזה כל חשש, אבל גם אלה שמחמירים, יכולים לשים ג'לטין של דגים בעוגת גבינה. כיון שזה רק ג'לטין של דגים, ולא הדגים בעצמם, וכמו שאמרנו התהליך של הייצור הופך את זה באמצע לעפרא בעלמא.

יוצא לנו בסיכום הדברים אם כן, אמנם מרן הרב עובדיה כתב לשון של זהירות וירא שמים, שאלה הנוהגים להחמיר שיחמירו, אבל בהליכות עולם (חלק ז') כבר רואים שהוא כותב שאם זה התערב מותר לאכול את זה. וכפי שהארכנו בדבריו, נראה שהוא מצדד להקל בזה ביביע אומר. ולא משנה אם זה חמאה או גבינה או שזה חלב, עם דגים, זה מותר. מי שרוצה להחמיר שיחמיר, תבוא עליו ברכה, אבל אנחנו לא נאמר לו להחמיר, כיון שראינו הרבה אחרונים שמתירים.

תראה את הלשון של הרב משאש ב"שמש ומגן" (חלק ד' סימן יג), אני עוד אמרתי בלשון עדינה, הוא כותב שם ממש דברים חמורים על הנוהגים להחמיר בזה. מה גם שיש לנו מלא מגדולי הפוסקים הספרדים, החיד"א, הפרי חדש, הפרי האדמה, השלחן גבוה, שו"ת זבחי צדק, הנתיבי עם, הרבה מאד אחרונים - דעתם להתיר את זה. כיון שאין בית יוסף כזה, לכן זה מותר.

ביצי דגים אמרנו שהשבט הלוי אומר שגם למחמירים זה מותר, וג'לטין של דגים גם אמרנו זה "פנים חדשות", ולכן מותר לאכול אותם גם למחמירים עם החמאה, עם המוצרי חלב, אין בזה בעיה אפילו לכתחילה. ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

זה בממתקים ובשאר דברים שרוצים שיהיו צמיגיים, מערבים את הג'לטין הזה. מותר להשתמש בזה או לא? אומר הרב: זה מותר.

והטעם לכך, כיון שתהליך הייצור שלהם הוא, שלוקחים את העצמות, מייבשים אותם, אחרי שמייבשים אותם, מרתיחים אותם בטמפרטורה מאוד גבוהה עד שהם נמסים, ונהיים כמו דייסה. לאחר מכן מייבשים את הדייסה הזו ומערבים אותה עם חומרים פגומים, וטוחנים את זה, ועושים מזה את האבקה של הג'לטין".

אומר הרב: "כיון שבשלב מסוים של הייצור זה נפסל מאכילת אדם, וכשמערבים את החומרים הנוספים זה גם נפסל גם מאכילת הכלב. זה שאחר כך אתה מחזיר את זה להיות ראוי לאכילה, זה 'פנים חדשות באו לכאן', ואין בזה בעיה של נבלות וטרפות". כך הרב כותב שם. זה מחלוקת גדולה באחרונים, אבל הרב שם כותב להתיר את זה. אם כן, אם לגבי נבלות וטרפות שהג'לטין שנעשה מהעצמות שלהם הדבר מותר, כל שכן ג'לטין שנעשה מעצמות של דגים, שלא נדון אותו כמו דגים לאסור אותו, זה דגים בחלב? זה רחוק מהדעת. זה "פנים חדשות". זה לא מתייחס לדגים, וזה מותר.

לכן, גם אלה שהחמירו לא לאכול, לכתחילה על כל פנים, דגים בחלב או דגים בגבינה, לגבי ג'לטין של דגים אין להם בעיה. ואם כתוב "מכיל ג'לטין של דגים", על כל מיני מעדנים וכדו', מותר. ועיין בחוברת "נתיבות החלב" (חלק ה' ניסן תשע"ד עמודים 43-46), ובשו"ת "יורו משפטין" (ח"א, קונטרסים בהלכה קונטרס ג' פרק יא אות י'). ע"ש.

או באה אישה ושואלת, היא רוצה להכין עוגת גבינה, וכדי לייצב אותה, אז היא צריכה להוסיף כל מיני עמילנים, ולפעמים מוסיפים

לקבלת הגליון מידי שבוע במייל, נא לשלוח את המילים 'השיעור השבועי': a0527002822@gmail.com

בוא להיות שותף בהפצת התורה ברחבי הארץ לתרומות הקדשות והנצחות של השיעור השבועי:

בית: 0527002822 | העברה בנקאית: מרכנתיל, סניף 734, ח-נ 22830 | טל' 02-6540222

דוא"ל: a0527002822@gmail.com | נדרים פלוס: עמותת בני ראובן - יורו משפטין

התרומה מוכרת לצרכי מס לפי סעיף 46

השיעור מוקדש לע"נ רבי אליהו חנניה בן רחל זצ"ל